

BEATRICE.

Messer Orlando, a firenzei ötvöscéh feje felemelte tekintetét munkájáról és kinézett üzletének nyitott ajtaján. A Piazza kövein délutáni napfény ragyogott és fehér galambok tipegtek. Szemben, a Palazzo del Signoria előtt néhány firenzei nemes haladt tova az árnyékban. A délutáni hőség forró leheletként áradt be az ajtón, míg a felette levő kis ablakon a nap tűzött be s aranyos kévéjében fehér porszemek csillogtak.

Gyönyörködve tekintett munkájára, a fogadalmi kehelyre. Térdreboruló aranykerubok tartották szárnyaikon a talapatot, amely remek ötvösmunkákkal volt ékes s a kehely csészéjét hordta kecses és karcsú oszlopán. A kehelycsésze külsején a szimbólikus szőlőtőke volt kivésve s a gyöngéden egymásraboruló és egymásbafonódó aranylevelek, aranyágak között aranyadarak üldögéltek és csipegették a csiszolt rubint szőlőszemeket. Orlando felállott s azzal a mozdulattal, mint a miséző pap úrfelmutatáskor, beletartotta a nap sugaraiba; a szoba falain remegő sárga fénykör jelent meg.

Mikor lebocsátotta a kelyhet s újra kinézett az utcára, egy ifjút látott elhaladni ajtaja előtt. Signor Allighierinek, a jogtudósnak fia volt, közeli szomszédja Orlandónak, aki szintén a San Procolo-utcában lakott.

— Durante — szólott ki halkán.

Az meghallotta és belépett az üzletbe. Napsütötte, barna arca kissé halavány volt, de úgy emelkedett ki leomló fekete hajából, mint a sólyomé. Felső ajka kissé kijjebb állott, mint az alsó; orra olyan volt, mint a sas csőre, dús és bozontos szemöldökei között éles ránc húzódott felfelé magas homlokán.

— Nézze, signor Durante — mondotta büszkén az ötvös, aki úgy érezte, hogy valakinek okvetlen meg kell mutatnia legújabb remekét —, azt hiszem, hogy ilyent még nem látott.

Dante csodálkozva hajolt közelebb s óvatosan a kezébe fogta a kelyhet.

— Kinek számára készült?

— Folco Portinari rendelte. Fogadalmi ajándéku adja a San Miniato-templomnak lánya felgyógyulásáért.

— Beatrice Portinari már meggyógyult talán? — kérdezte látszólag közönyösen Dante.

— Éppen az imént sétált erre; a Miniato-domb felé ment a vén Giovannával együtt. Hanem miért olyan sápadt, Signor? Beteg volt?

— Nem — válaszolta Dante elpirulva.

Azután zavartan elbúcsúzott és az Arno hídja felé sietett, miközben áttért az árnyékos oldalra. Végighaladt a Piazza üzleteinek során, majd egy utcán át a Ponte Vecchióra érkezett. A folyó zöldesbarna vize hűvösen locsogott a kőhíd alatt, amelyen Mars csonka kőszobra állott, még abból az időből, amikor Octavianus katonái Florinus vezérlete alatt megtelepedtek ezen a helyen. Akkor az Arno-folyóról Villa Arninának nevezték s Fäsulä etruszk városhoz tartozott, amely később a Fiesole nevet vette fel.

Villa Arninát viszont Florentiának kezdték nevezgetni Florinus után. A város egyre gyarapodott, mígnem a népvándorlás idején Totila gót vezér le nem rombolta. A hódító gótok a megerősített Fiesoleból uralkodtak felette, de a város mégis csak felülkerekedett s a germánok beköltöztek a városba s elvegyültek lakosságával. A tisztavérű, magukat még római eredetűnek tartó firenzei nemesek — köztük az Allighieri-család is — mélyen megvetették a Fiesoleból odaszármazott „csordát“.

Dante, miután áthaladt a hídon és a szembenfekvő utcákon, egy utca felé sietett, amely lépcsőzetesen vezetett fel a Miniato-dombon a templom felé. A szűk utcán nem járt senki sem s az emeletes házak csukott ablakkal aludtak az árnyékban. A templom előtt elnyúló kis Piazzale szélein sötét és magas ciprusok szomorkodtak, mint álmodó toronycsúcsok.

Kinyitotta a templom ajtaját és csendesen belépett. Hűvösség és tömjénillat áradt rá a kockakövekről és a márványoszlopok közül. A főoltár előtt a mécs rőt fénye reszketett s a színes ablakokon beszűrődő napfény szivárványszínű glóriát font a szentély fülkéiben álló szobrok feje köré. A szentély rácsozata előtt egy lány térdelt. Haja hullámosan folyt le lehajtott nyakán s a rátűző napsugarakban fénylett, akár a bronz. Hátamögött a térdeplő vén Giovanna morzsolgatta olvasóját. Más nem volt a templomban.

Dante egy oszlop mögé állott s imádkozni akart, de nem tudott. Egyre csak Beatricét nézte, akinek képét évek óta hordozta lelke mélyén. Ritkán látta, mert Beatrice beteges volt s ő csak néha tudta egy-egy rátevéő pillantását szívébe zární.

A nap sugarai egyre ferdébben sütöttek be az ablakokon. Beatrice felemelkedett, kecesen térdet hajtott s intett Giovannának, hogy kövesse. Alig tett pár lépést, az egyik oszlop mögül elébe állott Dante.

— Madonna — mondotta remegő hangon —, régen vártam az alkalomra, hogy találkozassunk.

Beatrice megállt. A nap sugarai arcába tűztek s fejétől lefelé árnyékban hagyták. Arca sápadt volt s halántékain kéklő erek kígyóztak.

— Miért, Ser Dante — kérdezte s rávetette gyönyörű metszésű zöld szeméit. Azonban pillái ismét ráborultak szemére, mert a nap szembe-sütött vele. S ahogy lehúnyt szemekkel s mozdulatlan arccal ott állott, Dante szeretett volna leborulni előtte s megcsókolni a ruhája szegélyét.

— Madonna — mondotta s reménytelen reménykedés esengett hangjában —, már régóta szeretem és meg akarom kérdezni végre: nyujthat-e valami reményt...

Beatrice arcán halvány mosoly derűje suhant át.

— Legyen nyugodt, Ser Dante; nincs okom neheztelni önre. De hisz ön még nagyon fiatal...

— Egy évvel idősebb vagyok önnél. Tizenhét éves.

— Anyám már tizennégy éves korában férjhez ment s én is csak betegségem miatt nem vagyok még asszony.

— Igaz, hogy el van jegyezve Simone Bardival? — kérdezte féltékenyen Dante.

— Nem. — Hozzá akarta tenni, hogy „még“, de a szentélyben hirtelen megjelent fra Giacomo, a sekrestyés.

Beatrice még egyszer nyugodtan térdet hajtott s kifelé tartott a templomból. A sötét és homályos előcsarnokban Dante lehajolt és meg-

csókolta a lány jobbját. Az balkezevel végigsimította az ifjú fürtös haját, aztán eltűnt, mint az álom.

Dante még maradt.

Miért fiatalabb egy tizenhét éves ifjú, mint egy tizenhat éves leány; és miért olyan nagy a különbség köztük? De ha a természet néhány év multával behozza a különbséget és nem igaz, amit Simone Bardiról beszélnek, akkor neki még mindig van reménye. Ezzel a reménnyel térdelt le imádkozni.

A forróság szünőfélben volt, amikor kilépett a templomból. A nap lefelé hajolt már s az égboltozat halavány azurjában fehér felhők úsztak. A messzeség alkonyati hegyei halaványan kéklettek, mint a tömjénfüst.

Az Arno völgyében, a Fiesole- és a Miniato-dombok között terült el Fiorenza, a Virágos Város, amely most a napnyugta opálos színeiben égett. A háztetők tengeréből kiemelkedtek a templomok campanilái, a Palazzo del Signoria szürke épülete és magasba szökkenő karcsú tornya s a nobilek palotáin a sok csonka, körülbelül egyenlő magasságú torony, a „község tornyai“.

Ezeket a pártokra szakadt polgárok építették a pártok pénzéből, mikor Fiesole vára után az őket továbbra is támadó Montebuoni várkastélyt is elfoglalták és kényszerítették a Buondelmonti-családot, hogy a városban települjön meg. A család nagy hatalomra tett szert s vizsálya keveredett a bennszülött, szintén hatalmas Amidei-családdal. A pártviszály olyan ádáz volt, hogy a felek száz-százhusz rőfnyi magas tornyokat építettek egymás ellen, míg a tanács meg nem parancsolta, hogy azokat lerombolják s megtiltotta, hogy ötven rőfnél magasabb tornyokat építsenek. Alig ült el ez a pártviszály, új tört ki helyette: a város véget nem érő guelf- és ghibellin-pártharcokba bonyolódott. II. Frigyes bukása után a pártok kibékültek, de a makacs császárpárti ghibellinek Farinata degli Uberti vezetésével Sienába mentek, mert az elbizakodott guelfek elűzték őket. A keletkezett harcban Firenze akkora vereséget szenvedett, hogy a győztesek már-már lerombolják a várost s lakosságát máshova telepítik, ha a nagy Farinata meg nem akadályozza, mert az utolsó pillanatban felülkerekedett benne, a pártemberben a hazafi.

Ennél a gondolatnál feltűnt Dante előtt Farinata, akit csak egyszer látott ugyan, gyermekkorában, de elfelejteni nem tudta. Gőgös szája és merész sasorra felett olyan koponyát hordott, mint a tigris s tekintetéből erély, ravaszság és félelmetes intelligencia villant ki. S csakugyan olyan is volt, mint a tigris: ravasz és félelmetes, amellet kegyetlen és hajlékony, akár az acélpenge.

Dantét közelgő léptek verték fel gondolataiból: egy férfiú közeledett feléje. Kopott, fekete bársonyköpenyeg fedte szikár természetét, arca névtelen bűnöktől és gondoktól volt sápadt és barázdált. Szájának metszése romlott és gonosz volt, alsó ajkai súlyosan csüngtek alá. Sötéten karikás szemének fénye homályos volt és tompa, mint az üveglap, ha lehelet éri. Ráncoctól eltorzult homloka és kopott bársonysipkától takart gyérhajú feje úgy emelkedtek arca fölé, mint roppant kupola. Ser Brunetti volt, Dante tanítómestere, akiről mindenki tudta, hogy erkölcstelen életet folytat.

— Merre mész, fiam? — kérdezte, mikor Dante köszöntötte őt. —

Lefelé? Akkor együtt mehetünk — s tanítványa vállára tette száraz, csontos kezét.

— Azt kérdezted a multkor tőlem, mi módon teszi magát az ember híressé. Már akkor utaltam a nagy Vergiliusra, de most megjött az alkalom, hogy részletesebb választ adjak. Ime, két könyvet tartok a kezemben: az egyik a *Livre du Tresor*, amelyet én írtam ol nyelvven, mert könnyebb, hangzatosabb és a fülnek kellemesebb, mint a mi toszkánai nyelvünk, a si. Ez minden világi tudomány foglalatja, címe szerint mintegy kincsestára mindannak, amit az emberiség a Magisterig és Albertus Magnusig megtudott. Ez örökké híressé teszi nevedet.

Dante kíváncsian fogta meg és lapozta át a könyvet. Mivel nem tudott tökéletesen franciául, kevésbé értette meg a kikapott részleteket, de egy helynél mégis megtudott annyit, hogy a villám és a jégeső keletkezéséről van szó.

— Száműzetésem ideje alatt írtam Franciaországban — folytatta Ser Brunetti — s hazajöve fejeztem be. Most viszem Giacomone könyvárúshoz, hogy lemásoltassam. A másik könyv sokkal inkább hozzád illő: *Rime da Guidone Cavalcanti*. Szerelmes költemények, melyekkel ez a fiatal firenzei poéta az ünnepest trubadurokkal kel versenyre, de nem a provánszioc, hanem a mi si nyelvünkön. Tolle lege! Ezt úgyis neked szántam. Tehát négy út vezet az ember nevének megörökítésére; az első, amint a nagy történetírók munkái mutatják, jeles és hősi tettek véghezvitelében áll; a második kiváló és nagy művek írása, erre Homéros és Vergilius adnak példát; a harmadik szerelmi és más költemények szerzése, amint a pogány Ovidius és az ünnepest provánszi költők nekünk megmutatták; végül a negyedik a tudományoknak, vagy minden tudományok anyjának, a filozófiának művelése, melyhez Aristoteles, Albertus vagy Aquinas, akár pedig Averroës vagy Abailardus szolgálnak mustrául.

Brunetto itt hirtelen elhallgatott. Egy karsú alak fordult be előttük a mellékutcába. Amint Latini utána tekintett, súlyosan lecsüngő ajkai megremegtek és szemeiben buja tűz lobbant fel.

— Isten veled, fiam — mondotta hirtelen és Dante kezébe nyomva a könyvet, elietett. Dantét mély és rettenetes utálat fogta el, amint meglátta, mint vesz erőt tanítóján rettenetes szenvedélye.

Mikor az Arno hídjára ért, a korláthoz támaszkodva elnézte a fénytelen vizet, amelyből hűvös lehelet szállott fel. A folyó felületén apró örvények forogtak, enyésztek el és keletkeztek újra. Dante az apró örvényeket nézte és a híd köpíllérjét, amely mozdulatlanul állott a víz örvénylése közepén.

Négyyszeresen lehet élete pillérjét magasra és szilárdra rakni, hogy apró örvények gyanánt ne múljék bele az idők roppant áradatába. Melyik módot válassza?

Mikor — jó idő mulva — megszűnt a vízre nézni, azt válaszolta önmagának: mind a négyet.

*

A boltozatos emeleti szobában lihegő lánggal füstölgött a mécs és fénye lomha árnyékokat ingatott a falon. Dante az asztal előtt ült és belemerült Guido Cavalcanti költeményeinek olvasásába. Az asztalon nehéz, bőrbekötött fóliánsok heverték: Vergilius, Cicero, Boethius és a jogtudományi munkák, melyeket meghalt atyja hagyott rá.

Az ajtó kinyílt és hálóköntösben megjelent édesanyja, Bella.

— Fiam — mondotta aggodalmasan —, feküdj le, késő van! — és végigsimította fiának fürtös fejét.

— Igen — felelte ő s felállva megcsókolta anyját, ki erre visszament szobájába. Dante pedig leült és elolvasta az utolsó verset is.

Cansone.

Színes betűk fehérlő pergamenten,
Repülj, dalom, akár a kis madárka
Hölgyemhez (márványtisztá és kegyetlen)
S kérdezd meg: mért nem látom ablakába
Szépséges arcát s mért borult reám
A kín terhes, súlyos aranypalástja? —
Mióta két szemem két napraforgó,
Mely nem néz máshová, csak őreája,
Nem kínozott így még a szenvedés meg,
Mert égek én tüzes gyűrűkben állva
S mert drága arca nem fordul felém,
Bús lelkem elhagyatva tőle árva
S minden gyötrelmek útjának porát
Lábam sajogva járja, egyre járja.
Ha ily kegyetlen hozzám, meghalok
S szívem elnémul lassan, mint a hárfa.

Üzenjen üdvösséget két szememnek
Vagy poklot s akkor hadd hullok halálba.

Dante lefeküdt s lehúnyva szemét, félálomba merült.

... A kórusban orgona szól, a fiatal Casella játszik rajta. A Miniato-templom hajójában a kéklő tömjénfüstnek és a virágoknak illata összekeveredve áramlik a tömeg mögött. Magnificatot énekel a kórus.

Ő kilencéves kis gyermek és előre néz. A másik oldalon, a padban ott ül Folco Portinari leánya. A haja szőke, a neve Beatrice. Arca és kezei fehérek.

Beatrice észreveszi, hogy őt nézi és feléje fordul. Ő ijedten, mintegy rajtakapartva néz másfelé, az első padba, ahol jópajtása, a pajkos Donati ül, mellette húga, Gemma. A haja bronzvörösen fénylik, a szemei nagyok és sötétek.

Ő ismét Beatricere néz, tekintetük egymásba kapcsolódik és érzi, mint sugárzanak rá a csodálatos metszésű zöld szemek...

... elalszik.

*

Másnap megszületik a Vita Nuova első szonettje.

Ijjas Jankovits Antal.